

УДК 378.6:37.016:81'243:37.091.3

ДІАГНОСТИКО-ПРОЕКТУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Олена Шмирко

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Туган-Барановського, 7, 79000 Львів, Україна*

Розглянуто діагностико-проектувальну діяльність у структурі навчально-виховного процесу, виокремлено та охарактеризовано її складові. Визначено, що головним орієнтиром у процесі оцінювання професійної придатності студента до обраної діяльності є професіограми. Зазначено важливість педагогічного діагностування і проектування для професійного розвитку майбутніх учителів іноземної мови.

Ключові слова: діагностування, проектування, професіограма, консультування, інформування, профілактична підтримка, моніторинг.

Постановка проблеми. Аналізуючи шляхи професійного розвитку майбутніх учителів іноземної мови, серед напрямів організації навчально-виховного процесу, спрямованого на його оптимізацію, виокремлюємо діагностико-проектувальну діяльність, оскільки вважаємо підготовку майбутніх фахівців до ґрунтовного та об'єктивного аналізу педагогічних процесів і явищ одним з перспективних напрямків педагогіки вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означену проблему вивчали Б. Г. Ананьєв, І. Д. Бех, Н. В. Кузьміна, О. А. Дубасенюк, А. О. Реан, В. А. Семиченко, А. О. Карелін, М. В. Разорьонова, В. В. Докучаєва, О. В. Фонарюк та ін.

За *мету статті* ставимо розглянути діагностико-проектувальну діяльність у структурі навчально-виховного процесу, виокремити та охарактеризувати її складові.

Виклад основного матеріалу. Як зазначають дослідники, для формування діагностико-проектувальної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови особливої значущості набуває діагностичне обстеження (гр. *diagnosis* – розпізнавання, визначення) як невід'ємна складова експериментального процесу, а його результати розглядають як формальну підставу для певних подальших кроків викладача (планових чи оперативних) [1, с. 123], тобто для проектування своєї подальшої педагогічної діяльності щодо вирішення визначених педагогічних завдань.

Фахівець має бути спроможним правильно оцінити як знання, уміння, навички учнів з іноземної мови, так і рівень загального розвитку школярів, ступінь їхньої вихованості. Це дасть змогу майбутньому вчителю краще зрозуміти шляхи навчально-виховного процесу; з'ясувати причини, що йому перешкоджають; допоможе досягнути бажаного рівня розвиненості рис особистості учня та взяти до уваги можливі відхилення у їхньому розвитку; визначити чинники, що сприяють успішному здійсненню цілей шкільної освіти та спрогнозувати перебіг педагогічного процесу, результати застосування тих чи інших форм, методів, прийомів і засобів навчання та виховання. Але означена діяльність буде успішною тільки за умови спостережливості педагога, наявності у нього діагностичних знань, умінь та навичок, сформованих під час вивчення предметів психолого-педагогічного циклу та проходження педагогічної практики.

Категорія проектування (лат. *projektus* – витягування, витягнуте положення, кинутий вперед), за визначенням В. В. Докучасвої: а) має виробниче походження; б) внаслідок вираженого пошуково-дослідницького характеру набуває міжгалузевого, універсального значення; в) у змістовому, процесуальному сенсі є категорією психології, оскільки відображає перетворення на ідеальному рівні, у вигляді моделювання (розумового створення) майбутніх об'єктів; г) у сутнісному, смисловому аспекті виявляється як окреслення нового, якісних змін [2, с. 127].

О. В. Фонарюк розглядає проектування з кількох поглядів чи в кількох наукових площинах розгляду: з погляду методологічної; у площині окреслення проектування як педагогічної технології; як освітню послугу; як спосіб організації навчального процесу [8, с. 113].

Управління навчально-виховним процесом передбачає орієнтацію на чітко визначений у свідомості фахівця кінцевий результат. Проектувальна діяльність вчителя іноземної мови базується на знанні суті й логіки перебігу всього педагогічного процесу, закономірностей вікового та індивідуального розвитку учнів, їхньої спроможності сприймати матеріал, розвитку мовленнєвих здібностей тощо.

Мета проектувальної діяльності вчителя – визначення змісту навчально-виховної роботи, добір доцільних способів організації процесу навчання іноземної мови. У процесі проектувальної діяльності педагог досягає освітньої мети шляхом виконання конкретних педагогічних завдань. Майбутній фахівець повинен навчитися брати до уваги досвід, інтереси і потреби учнів, власний досвід та досвід своїх колег, можливості та потенціал розвитку матеріальної бази; визначати головні і другорядні завдання на кожному з етапів навчання; добирати відповідні види діяльності для виконання означених завдань, зміст, форми, методи та засоби навчання в їх оптимальному поєднанні; планувати класну, групову та індивідуальну роботу

з учнями з метою розвитку їхніх рис та здібностей; стимулювати творчу активність учнів, їхній інтерес до вивчення іноземних мов.

На підставі аналізу наукових досліджень, присвячених означеній проблемі [4–7], серед складових діагностико-проектувальної діяльності виокремлюємо діагностування на підставі професіограм; проектування; консультування; інформування; профілактичну підтримку студентів; моніторинг, коректування та оцінювання знань.

Головним орієнтиром у процесі оцінювання професійної придатності майбутнього вчителя іноземної мови до обраної діяльності є професіограми. Професіограма особистості вчителя, за визначенням науковців, – це ідеальна модель, зразок, еталон, у якому відображені найголовніші риси особистості, якими повинен володіти фахівець; знання, уміння, навички, необхідні для виконання педагогічних функцій. Учитель повинен володіти загальною культурою, ерудицією; мати глибокі знання зі свого предмета; бути глибоко обізнаним у галузі загальної педагогіки і вікової психології, вміти використовувати ці знання у процесі навчання та вихованні молоді; досконало володіти методикою навчально-виховної роботи [5, с. 1; 7, с. 17–20]. У педагогіці вважається загальноновизнаним, що професійні вимоги до вчителя повинні складатися з трьох основних взаємопов'язаних комплексів: загальногромадянські риси; риси, що визначають специфіку професії вчителя; спеціальні знання, уміння й навички з предмета (спеціальності).

Складаючи професіограму сучасного вчителя, науковці виокремлюють такі компетенції, що повинні бути йому притаманні: здатність викладання дисциплін на наукових засадах; уміння поєднувати теорію з практикою у педагогічній діяльності; здатність працювати в міжнародному контексті; здатність до ініціативи та інноваційної діяльності; сприйняття різноманітності культур та міжкультурного спілкування; здатність до самооцінки та самокритики; здатність до реалізації нових демократичних ідей через педагогічну діяльність та ін. [4, с. 3–4].

Визначаючи професіограму сучасного вчителя як головний орієнтир у процесі оцінювання професійної придатності майбутнього фахівця, слід зазначити, що професіограма вчителя іноземної мови має свої особливості. Перелік виробничих функцій, типових задач діяльності та уміння, якими повинен володіти випускник вищого навчального закладу – майбутній учитель іноземної мови, пропонує Стандарт вищої освіти. Науковці акцентують на компоненті морального виховання, оскільки вчитель іноземної мови покликаний формувати нову генерацію, яка має усвідомлювати цінність кожної культури, кожної особистості в спільному, глобальному житті, завдяки чому відбувається формування громадянина України на загальнолюдських і національних цінностях, у тісному зв'язку освіти з народним педагогічним досвідом [6, с. 1].

Діагностування на підставі професіограм проводиться в межах вивчення курсу педагогіки і покликане визначити прогалини у професійному розвитку майбутніх учителів з метою створення та реалізації плану їх усунення. Спираючись на результати означеного діагностування та спілкуючись з суб'єктами навчання, викладачі, куратори студентських груп розробляють пропозиції щодо удосконалення навчального процесу та системи оцінювання знань, проектують подальший професійний розвиток майбутніх учителів іноземної мови.

З метою надання студентам допомоги у процесі навчання та рекомендацій щодо організації самостійної роботи викладачі ВНЗ проводять консультування (згідно з графіком консультацій; як у групах, так і індивідуально). Для результативного проведення консультацій вважаємо за необхідне з'ясувати, що студент вже знає за темою, що є предметом обговорення; розподілити тему на складові; протягом усього часу консультування важливо перепитувати (перевіряти) студента, чи зрозуміло йому те, що пояснює викладач; важливо використовувати допоміжні матеріали з питання, що обговорюється (таблиці, ілюстрації, аудіоматеріал тощо); переконатися, що у студента не залишилося запитань. У такий спосіб викладач має нагоду перевірити процес набуття студентами знань, умінь та навичок з предмета; запропонувати шляхи їх вдосконалення, спираючись на індивідуальні особливості майбутніх фахівців.

Важливими функціональними обов'язками викладачів ВНЗ, кураторів академічних студентських груп є інформування студентів під час лекцій, практичних занять, кураторських годин про питання, пов'язані з процесом навчання та професійного становлення майбутніх фахівців. Згідно з "Положенням про інститут кураторів студентських академічних груп", куратори ознайомлюють студентів з історією, структурою, діяльністю і перспективами розвитку університету та факультету; інформують про особливості організації навчально-виховного процесу та нормативно-методичні матеріали, що регламентують його організацію; інформують студентів про рішення вчених рад університету та факультету, ректорату, накази ректора та розпорядження декана, що безпосередньо стосуються студентства. Разом з іншими викладачами куратори інформують студентів щодо проведення наукових заходів (наукових семінарів, конференцій тощо); останні новин в світі науки. Для інформування студентів використовують також веб-сторінку університету, інформацію розміщують на інформаційних стендах [3]. Систематичне інформування студентів покликане зробити процес навчання прозорим, сприяти зацікавленості майбутніх учителів іноземної мови перебігом власного професійного розвитку та шляхами його вдосконалення.

Куратори груп здійснюють також профілактичну психологічну підтримку майбутніх фахівців. Зазвичай проводиться діагностика соціально-психологічних ситуацій в навчальній групі або окремих психічних явищ; плануються та проводяться превентивні заходи на підставі результатів діагностики (просвітницькі заходи для всіх учасників навчально-виховного процесу; індивідуальні бесіди; робота з батьками студентів академічної групи, інформування їх про успіхи та труднощі навчання студентів); корекційно-розвивальна та організаційно-методична робота. Розглядаються питання розвитку та самовизначення, міжособистісних взаємин тощо. Цей вид діяльності здійснюється з метою надання психолого-педагогічної підтримки професійного та особистісного розвитку студентів, а також з метою попередження можливої девіації поведінки. Профілактичну психологічну підтримку можуть виконувати й інші викладачі (на практиці – здебільшого ті, хто веде практичні курси, оскільки у них є більше можливостей спілкування з майбутніми вчителями іноземної мови).

Викладачі проводять моніторинг та коректування процесу професійного розвитку майбутніх учителів іноземної мови. Моніторинг розглядаємо як безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або тенденції розвитку. Викладачі систематично збирають і опрацьовують інформацію, що може бути використана для поліпшення результатів процесу навчання та корекції міжособистісних стосунків, а також вироблення плану взаємодії з цією ж метою. Проводиться індивідуальне і групове психолого-педагогічне коректування ситуацій, пов'язаних з труднощами у навчанні та спілкуванні студентів; проявів асоціальної поведінки. Студенти отримують допомогу у вирішенні особистісних та професійних проблем тощо.

Невід'ємною складовою діагностико-проектувальної діяльності викладачів ВНЗ є контроль та оцінювання знань, умінь і навичок студентів. Головними формами контролю є поточне оцінювання, заліки та іспити.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюють викладачі на практичних, семінарських, лабораторних заняттях та колоквіумах. Оцінювання здійснюється за модулями, відповідно до розроблених критеріїв. Але слід усвідомлювати, що процес оцінювання предметів філологічного циклу неможливо звести до формального підрахунку кількості застосованих лексичних одиниць та лексико-граматичних помилок. Це питання мовленнєвої компетенції, що не піддається жорстко раціоналізованому підходу оцінювання перебігу навчального процесу. Головне завдання педагога – не контролювати процес засвоєння студентами знань та карати їх за помилки, а допомагати на шляху їхнього професійного становлення та розвитку, спрямовувати майбутніх учителів до вироблення особистісної

педагогічної позиції, визначення індивідуального стилю вивчення іноземних мов та педагогічної взаємодії з учнями.

Заліково-екзаменаційна сесія є наприкінці кожного семестру, вона визначена навчальним планом і є підсумковою перевіркою рівня засвоєння навчальних програм курсів у цілому або окремих їхніх розділів. Заліки поділяють на диференційовані (з бальною оцінкою) та недиференційовані (“зараховано”-“не зараховано”). На заліках та іспитах застосовують як усні, так і письмові форми контролю. Критерії оцінювання визначені “Примірними нормами оцінки знань і умінь студентів”, поданими у Статуті вищого навчального закладу.

Проведення заліково-екзаменаційної сесії спонукає студентів відновити у своїй пам’яті та систематизувати вивчений матеріал, осмислити основні питання курсу. Під час заліків та іспитів перевіряють повноту засвоєних студентами теоретичних знань з певних дисциплін та умінь застосовувати їх на практиці, налагоджувати міжпредметні зв’язки; контролюють їхнє вміння самостійно працювати з літературою і творчо підходити до вирішення професійно означених проблем; а також розвиток у них професійно-педагогічного мислення, що охоплює вміння проведення певних розумових операцій (аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація, узагальнення, порівняння, обґрунтування, доведення тощо). Майбутні фахівці повинні продемонструвати володіння іноземною мовою в основних формах та функціональних сферах її актуалізації на рівні, що визначається конкретною педагогічною ситуацією.

Зазначимо, що завдання викладача не обмежується констатацією рівня засвоєння студентами знань, умінь і навичок, він покликаний запропонувати певні шляхи їх вдосконалення чи, за потреби, корегування. Діагностико-проектувальна діяльність безпосередньо впливає на організацію навчально-пізнавальної діяльності, яку ми виокремлюємо серед напрямів організації навчання майбутніх учителів іноземної мови як найбільш значущу його складову.

Висновки. Педагогічне діагностування і проектування створюють передумови для успішного виконання різних видів навчально-виховної діяльності, слугують створенню особистісно-розвивального середовища, надають фахівцям можливість визначати перспективи розвитку учнів і учнівського колективу. Діагностико-проектувальна діяльність спрямована на визначення шляхів професійного розвитку майбутніх фахівців взагалі та поліпшення організації їхньої навчально-пізнавальної діяльності зокрема.

1. *Докучаєва В. В.* Діагностика проєктувальної компетентності майбутнього педагога / В. В. Докучаєва. // Вісник Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. – 2009. – № 5 (168). – Ч. 1. – С. 120–130.
2. *Докучаєва В. В.* Теоретико-методологічні засади проєктування інноваційних педагогічних систем / В.В. Докучаєва: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.01 / Луганський національний педагогічний університет. – Луганськ, 2007. – 481 с.
3. Кураторство. Положення про інститут кураторів студентських академічних груп [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www-radiophys.univer.kharkov.ua>.
4. *Меркулова С. І.* Педагогічна спрямованість старшокласників на подальший вибір професії [Електронний ресурс] / С. І. Меркулова. – Режим доступу : http://kafmo.kiev.ua/docs/article_merkulova_01.pdf.
5. *Мешко Г.* Вступ до педагогічної професії: Інтерактивний навчально-методичний проєкт [Електронний ресурс] / Г. Мешко, О. Мешко // Тернопільський державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. – Режим доступу : http://www.tspu.edu.ua/kurs/5/vlekc/v_lekc1/v_lek04/3a_04.htm.
6. *Молодиченко В.В.* Проблеми професійної підготовки нової генерації вчителів іноземної мови [Електронний ресурс] / В.В. Молодиченко, Н. А. Молодиченко. – Режим доступу : http://www.conference.mdpu.org.ua/conf_all/confer/2002/conf_antro/1/molodichenko.html.
7. Основы педагогического мастерства: [Учеб. пособие для студ. пед. ин-тов] / авт. коллектив: И. А. Зязюн, М. Т. Безкишкина, Т. И. Гавакова и др. ; под общ. ред. И. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1987. – 207 с.
8. *Фонарюк О. В.* Проєктувальна діяльність майбутніх учителів математики як категорійно-понятійна проблема [Електронний ресурс] / О. В. Фонарюк. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N150/N150p109-116.pdf.

DIAGNOSTIC AND PROJECT ACTIVITY AS ONE OF THE TRENDS OF PROSPECTIVE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' LEARNING**Olena Shmyrko**

*Ivan Franko National University of L'viv,
Tuhan-Baranovsky Str., 7, UA – 79005 L'viv, Ukraine*

The paper examines the diagnostic and project activity in the structure of the educational process; determines and characterizes its components. It defines that the main tool in assessing the proficiency of a student to the selected activity is the professiograms. The author indicates the importance of teacher diagnosing and projecting for the professional development of foreign language prospective teachers.

Keywords: diagnosis, projecting, professiogram, consultation, informing, preventive maintenance, monitoring.

**ДИАГНОСТИКО-ПРОЕКТИРОВОЧНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
КАК ОДНО ИЗ НАПРАВЛЕНИЙ ОРГАНИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ
БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА****Елена Шмырко**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Туган-Барановского, 7, 79000 Львов, Украина*

Рассмотрена диагностико-проектировочная деятельность в структуре учебно-воспитательного процесса, выделены и охарактеризованы ее составляющие. Определено, что главным ориентиром при оценке профессиональной пригодности студента к избранной деятельности выступают профессиограммы. Указано на важность педагогического диагностирования и проектирования для профессионального развития будущих учителей иностранного языка.

Ключевые слова: диагностирование, проектирование, профессиограмма, консультирование, информирование, профилактическая поддержка, мониторинг.

Стаття надійшла до редколегії 06.09.2012

Прийнята до друку 14.11.2012